

Opdatering af landbrugsdata for småøerne 2024

NOTAT
SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE SMÅØER

Opdatering af landbrugsdata for småøerne 2024

I 2022 fremlagde Sammenslutningen af Danske Småøer undersøgelsen *Landbrug på småøerne – nu og i fremtiden*. Siden da har bestyrelsen i Ø-sammenslutningen fortsat haft fokus på landbruget på småøerne, og har bl.a. iværksat nærværende opdatering af udvalgte data fra undersøgelsen i 2022.

På baggrund af dataopdateringen, der bl.a. viser en markant fremgang i fjerndrift, fastholder Ø-sammenslutningen den opfordring, som vi tidligere har fremført i høringssvar og henvendelser til bl.a. landbrugsministeren og Udvalget for Landdistrikter og Øer:

- 1) Ø-støtte til landmænd skal for de 27 småøers vedkommende afhænge af bopælspligt. Dvs. at ikke-fastboende landmænd/virksomheder ikke kan opnå ø-støtte.
- 2) Loftet på 100 ha, som der kan opnås ø-støtte til, skal ophæves for de *fastboende* landmænd på øerne.
- 3) Ø-støtte til landmænd skal kun gå til produktive arealer. Dvs. at ikke-produktive arealer, herunder fx brak, ikke kan opnå ø-støtte.

Udgangspunktet for Sammenslutningen af Danske Småøer er princippet om at skabe de bedst mulige rammevilkår for helårsliv på småøerne, såvel for bosætning og beskæftigelse som for hensyntagen til klima og natur.

Det er indiskutabelt, at de aktuelle ændringer i vilkårene for dansk og europæisk landbrug også får indflydelse på landbruget på småøerne. Tilpasningerne i de forskellige ordninger vil skabe incitamentter som uafvendeligt vil ændre landskab, kultur og produktionsformer på småøerne.

Det vil influere på både det oplevede landskab for beboere og besøgende, forudsætningerne for natur og biodiversitet og ikke mindst erhvervsmulighederne i landbruget på småøerne – hvad end det er traditionel drift eller nicheproduktion.

Udmøntningen af den grønne trepart og tiltagene i de nyeste bioordninger kan eksempelvis medføre flere øer helt uden landbrugsproduktion, hvilket vil indskrænke beskæftigelsesmulighederne på øerne. Det kan også resultere i meget homogene landskaber på småøerne, eksempelvis hvis enkelte bioordninger bliver særligt favorable, vil man kunne opleve store arealer på småøerne med meget ens blomsterbrak.

På grund af småøernes størrelse kan konsekvenserne af de kommende ændringer være af en helt anden karakter end i resten af Danmark.

Det er derfor afgørende, at der i udmøntningen af både den grønne trepart, de nye bioordninger og andre tiltag på området er en opmærksomhed på øernes særlige forhold og de afledte konsekvenser, som landskabsændringer og ændrede produktionsmuligheder vil få for både øboere og besøgende på de danske småøer.

Bestyrelsen i Sammenslutningen af Danske Småøer

August 2024

Resume af dataopdateringen

Datagrundlaget for undersøgelsen i 2022 var bl.a. 2021-ansøgninger om grundbetaling (EU-støtte) på arealerne på de 27 småøer. I denne opdatering af udvalgte parametre af 2022 undersøgelsen, er data fra 2023-ansøgningerne behandlet.

I perioden fra 2021 til 2023 er der sket flere udviklinger:

- Andelen af jord drevet af virksomheder, der ikke er registreret på småøerne (fjerndrift), er steget, og udgør nu 30% af det samlede landbrugsareal, men med stor forskellighed øerne imellem.
- Af disse hektar fjerdrevet jord er der ca. dobbelt så meget brak procentvis, som i de hektar jord, der er drevet af virksomheder registreret på småøerne.
- Derudover er det økologiske areal steget og udgør nu lige over 20% af småøernes samlede landbrugsareal.

Opdatering af landbrugsdata 2024

Baggrund

I 2022 udarbejdede Sammenslutningen af Danske Småøer undersøgelsen *Landbrug på småøerne – nu og i fremtiden*¹. I undersøgelsen blev der set på mange forskellige parametre. Der blev bl.a. brugt tal fra ansøgningerne til grundbetaling 2021 (EU-støtte), historiske tal fra Landbrugsstyrelsen samt spørgeskemaundersøgelser for at beskrive hvordan og hvorfor landbrugene på småøerne så ud som de gjorde – og hvordan de muligvis ville se ud i fremtiden.

Visse udvalgte parametre har bestyrelsen i Sammenslutningen af Danske Småøer ønsket at få opdateret med nyeste data. Disse opdaterede data bliver præsenteret i nærværende notat. I undersøgelsen fra 2022 blev der brugt betegnelserne *fjerneje* og *næreje*, som dækkede over jord, der blev søgt grundbetaling til og var drevet af virksomheder eller personer, der ikke boede (*fjerneje*) eller boede på småøerne (*næreje*).

Disse betegnelser bruges ikke i dette notat, i stedet bruges *fjerdrevet* og *ø-drevet*, og de er valgt for at gøre det tydeligere for læseren, at det er undersøgt hvem, der driver jorden (defineret som den der ansøger om tilskud på), og ikke hvem der ejer den. Når der nedenfor er eksempler på småøer hvor meget af jorden er fjerdrevet, er det derfor ikke nødvendigvis

¹ Undersøgelsen *Landbrug på småøerne – nu og i fremtiden* fra 2022 findes her: <https://danske-smaaer.dk/projekter/landbrug-paa-smaaeeerne-undersoegelse-2022/>

ensbetydende med, at jorden samtidig også ejes af virksomheder eller personer, der ikke har adresse på småøerne. Der kan fx være tale om forpagtning, drevet af én, der ikke bor på øen, og der kan ligeledes være tale om virksomhed på fastlandet, der forpagter jord af en øbo og har en ø-landmand til at passe det. (Når et areal er bortforpagtet, så er det forpagter, der har råderet over arealet).

Beskrivelse af data

Opgørelserne er dannet på baggrund af Landbrugsstyrelsens offentlige data vedr. ansøgninger om grundbetaling for 2023 koblet med data fra CVR-registret, som er trukket ultimo marts 2024 via erhvervsdata på Bisnode.dk.

De arealer som er medtaget i dette notat, er IMK-arealerne, dvs. de arealer ansøger har indtegnet i Internet Markkort som led i ansøgningen om grundbetaling. Dette betyder at tallene omfatter alle arealer som er støtteberettigede, men også de som ikke er (det sidste kan dække over juletræer, naturarealer mv.). Dette er valgt for at få størst muligt overblik over hvem der søger og råder over flest mulige hektar.

Der er udsving både i det samlede ansøgte areal og ansøgte areal på de enkelte øer for 2023 sammenlignet med 2021, og det findes der er flere forskellige årsager til. Når havet i en storm spiser af kysten, er der nogle marker, der bliver mindre og på den anden side kan der andre steder lægges til, når der indtegnes areal på en tange mv. Derudover kan der være arealer som tages helt ud af alle ordninger (også diverse natur-tilskudsordninger) da det giver øgede frihedsgrader eks. ift. jagt mv. Tilsvarende vil byggegrunde også tage arealer ud.

For alle data på ø-niveau er det vigtigt at bemærke, at små udsving kan fremstå som en væsentlig ændring (procentuelt), idet arealerne er små. Derudover er det vigtigt at bemærke, at der er mange forskellige ø-specifikke forklaringer, som påvirker det store billede. På baggrund af data er det tilstræbt at sætte fokus på de væsentlige tendenser på tværs af øerne, men det bemærkes, at der er væsentlige ø-specifikke nuancer og forklaringer.

Udviklingen i areal og antal ansøgere

I 2021 blev der på småøerne samlet ansøgt på 12.427,33 ha, i 2023 blev der ansøgt på 12.319,91 ha. Fordelingen af ansøgte hektar på de enkelte øer kan ses herunder i tabel 1.1.

I 2021 blev der i CPR-nr. ansøgt på 465,82 ha, mens det tilsvarende tal for 2023 er 243,62 ha. I denne opdatering af data har det ikke været muligt at identificere CPR-ansøgningerne som fjerndrift eller ø-drift, hvorfor de CPR-ansøgte hektar er udeladt i tabellerne vedr. fjerndrift/ø-drift.

Tabel 1.1: Antal ha fordelt på øerne i 2023 samt antal virksomheder, der har ansøgt

	Antal hektar ansøgt i alt	Antal hektar ansøgt i CPR-nr.	Antal virksomheder, der har ansøgt
Agersø	587,61	11,03	16
Anholt	30,85		1
Askø-Lilleø	258,75		3
Avernakø	400,39	1,59	10
Barsø	225,25		5
Birkholm	47,96	34,9	8
Bjørnø	108,20		2
Baagø	480,57	22,13	7
Drejø	291,06		5
Egholm	511,73	6,08	10
Endelave	910,94	6,92	15
Fejø	1.312,45	4	19
Femø	892,14		9
Fur	1.146,29	18,14	34
Hjarnø	251,83		10
Hjortø	52,38	7,85	1
Lyø	454,81	10,23	16
Mandø	680,97	15,95	16
Nekselø	155,88		6
Omø	282,27	8,44	5
Orø	996,56	17,24	15
Sejerø	825,25	32,21	23
Skarø	151,83	11,76	2
Strynø	396,79	10,08	7
Tunø	155,36	21,87	5
Venø	310,51		9
Aarø	401,28	3,2	7
I alt	12.320 ha	243,62 ha	266

Kilde: Landbrugsstyrelsen 2024, egne beregninger

I denne opdatering har fokus været på arealerne, herunder udviklingen i økologiske arealer, fjerndrift, og afgrøder (natur/brak). Antallet af ansøgere for hver ø og ansøgernes størrelse er derfor ikke opgjort, som det var tilfældet i rapporten med 2021-data. Der var i 2021 samlet for øerne 251 forskellige virksomheder (CVR-numre) som ansøgte, i 2023 var det tal 266.

Økologi

Jævnfør tabel 1.2 blev der i 2023 dyrket 2.481,15 ha på småøerne med økologitilsagn, hvilket svarer til 20,14% af de ansøgte arealer. Det er en stigning på 134,92 ha fra 2021 til 2023, svarende til 5,8%. Som det ses, er arealet status quo på mange øer, men med Bjørnø som en klar undtagelse, efterfulgt af Lyø og Tunø.

Tabel 1.2: Ansøgte økologiske ha fordelt på øerne hhv. 2021 og 2023

	2021		2023		Udviklingen i andel (procentpoint)
	Økologi, ha	Andel økologi, %	Økologi, ha	Andel økologi, %	
Agersø	25,26	4,26	34,08	5,80	1,54
Anholt		0,00		0,00	0,00
Askø-Lilleø	12,55	4,79	12,81	4,95	0,16
Avernakø	21,94	5,49	20,62	5,15	-0,34
Barsø	225,04	100,00	225,25	100,00	0,00
Birkholm		0,00		0,00	0,00
Bjørnø	20,82	20,95	92,70	85,67	64,72
Baagø		0,00		0,00	0,00
Drejø	98,14	33,49	97,06	33,35	-0,14
Egholm	514,35	98,84	505,65	98,81	-0,03
Endelave	466,16	51,30	505,38	55,48	4,18
Fejø	72,1	5,52	73,05	5,57	0,05
Femø	12,14	1,36	6,76	0,76	-0,60
Fur	106,17	9,12	71,27	6,22	-2,90
Hjarnø	51,65	20,52	61,05	24,24	3,72
Hjortø		0,00		0,00	0,00
Lyø	182,66	40,18	238,45	52,43	12,25
Mandø		0,00		0,00	0,00
Nekselø		0,00		0,00	0,00
Omø	43,42	15,77	43,34	15,35	-0,42
Orø	27,17	2,64	49,55	4,97	2,33
Sejerø	62,09	7,49	61,09	7,40	-0,09
Skarø	88,61	59,69	89,17	58,73	-0,96
Strynø	263,37	57,80	227,99	57,46	-0,34
Tunø		0,00	13,78	8,87	8,87
Venø	27,4	8,86	26,96	8,68	-0,17
Aarø	25,19	6,21	25,14	6,26	0,06
Øerne i alt	2.346,23	18,88	2.481,15	20,14	1,26

Kilde: Landbrugsstyrelsen 2024, egne beregninger

Fjerndrift

I 2023 er 3.624,87 ha ansøgt i et CVR-nr. som ikke har adresse på en af de 27 småøer og derfor i denne sammenhæng benævnes som fjerndrift. Det er en stigning på 40% ift. 2021, hvor antallet af fjerndrevne hektar var 2.585,86.

Tabel 1.3 viser, at enkelte øer har oplevet en stor stigning i arealer som drives som fjerndrift.

	2021		2023		Udviklingen i andel fjerndrift (procentpoint)
	Fjerndrift, ha	Andel fjerndrift, %	Fjerndrift, ha	Andel fjerndrift, %	
Agersø	114,21	19,63	186,83	32,40	12,77
Anholt		0,00	22,96	74,42	74,42
Askø-Lilleø	42,07	16,06	206,01	79,62	63,56
Avernakø	53,47	13,48	70,16	17,59	4,11
Barsø		0,00		0,00	0,00
Birkholm	13,06	100,00	13,06	100,00	0,00
Bjørnø	15,01	18,35		0,00	-18,35
Baagø	73,79	16,39	73,68	16,07	-0,32
Drejø		0,00		0,00	0,00
Egholm		0,00	288,84	57,12	57,12
Endelave	166,93	19,22	433,13	47,91	28,69
Fejø	112,63	8,77	109,41	8,36	-0,41
Femø	540,61	60,72	696,92	78,12	17,40
Fur	274,95	23,98	307,02	27,21	3,24
Hjarnø		0,00		0,00	0,00
Hjortø		0,00	25,16	56,50	56,50
Lyø	6,13	1,35		0,00	-1,35
Mandø	276,23	42,77	279,23	41,99	-0,78
Nekselø	14,89	11,47	40,89	26,23	14,76
Omø	67,43	24,70	46,44	16,96	-7,74
Orø	535,91	53,39	464,82	47,46	-5,93
Sejerø	48,55	6,05	48,19	6,08	0,03
Skarø	4,20	3,12	6,37	4,55	1,43
Strynø	192,30	45,40	148,31	38,35	-7,05
Tunø	8,30	6,49	22,58	16,92	10,42
Venø		0,00	105,96	34,12	34,12
Aarø	25,19	6,43	28,9	7,26	0,83
I alt	2.585,86	21,61	3.624,87	30,02	8,41

Kilde: Landbrugsstyrelsen 2024, egne beregninger

Note: Alle hektar søgt i CPR-nr. er udeladt af tabellen, hvilket betyder, at enkelte CPR-ansøgere på de enkelte øer kan have betydning for udviklingen i andelen.

Afgrøder

Tabel 1.4. nedenfor viser et overblik over afgrødegrupperne, og som det fremgår af tabellen er udviklingen ikke entydig.

Ser man særligt på afgrødegrupperne ”Udyrkede arealer, vildtagre og lignende” og ”Særlige afgrødekoder i forbindelse med tilsagn eller miljøtiltag”, hvor de forskellige typer brakarealer indgår, så fremgår det af tabel 1.4. at der har været en stigning i begge afgrødegrupper.

Afgrødegruppen ”Udyrkede arealer, vildtagre og lignende” omfatter bl.a. slåningsbrak.

Gruppen ”Særlige afgrødekoder i forbindelse med tilsagn eller miljøtiltag” dækker bl.a. over arealer med blomsterbrak, bestøverbrak, arealer med engangskompensation til fastholdelse af vådområder, arealer med projekttilsagn til etablering af minivådområder og arealer med privat skovrejsning, der medvirker til gennemførelse af vandrammedirektivet.

I 2023 udgjorde andelen af ”Udyrkede arealer, vildtagre og lignende” og ”Særlige afgrødekoder i forbindelse med tilsagn eller miljøtiltag” på de *fjerndrevne* hektar 14,46%, hvor det tilsvarende tal for *ø-drevne* har været 8,84%.

Stigningen fra 2021 til 2023 på *fjerndrevne* arealer i afgrødegrupperne ”Udyrkede arealer, vildtagre og lignende” og ”Særlige afgrødekoder i forbindelse med tilsagn eller miljøtiltag” er på 462,68 ha, hvilket svarer til en stigning på 478%. Til sammenligning er stigningen på *de ø-drevne* arealer på 406,82 ha, svarende til 120% og er altså væsentlig større for de *fjerndrevne* hektar end de *ø-drevne*.

Ser man samlet på andelen af afgrødekategorien brak, dvs. slåningsbrak, blomsterbrak, bestøverbrak, markbræmmer mv., som går på tværs af begge ovennævnte grupper, er andelen for de *ø-drevne* hektar 4,82%, mens det tilsvarende tal for de *fjerndrevne* hektar er 10,44%.

Tabel 1.4: Antal ha fordelt på forskellige afgrødegrupper i hhv. 2021 og 2023

Afgrødegrupper	2021	2023	Udvikling i ha
	ha	ha	
Andre foderafgrøder	0,19	0,00	-0,19
Arealer med tilsagn under miljøordningerne	1.875,90	1.621,79	-254,11
Energiafgrøder og anden særlig produktion	12,30	8,89	-3,41
Frugt og bær	220,27	224,14	3,87
Frøgræs	567,96	478,07	-89,89
Græs, permanent	1.244,99	1.103,10	-141,89
Græsmarksplanter, omdrift	862,81	872,13	9,32
Grøntsager, friland	14,59	13,18	-1,41
Havefrø	14,07	37,60	23,53
Helsæd, vår	343,67	172,33	-171,34
Hør og Hamp	2,47	3,04	0,57
Kartofler	13,64	14,28	0,64
Kløver og lucerne i renbestand	25,66	2,32	-23,34
Korn, grønkorn	107,47	21,72	-85,75
Medicinplanter	0,49	0,17	-0,32
Oliefrø og Bælgsæd	1.117,59	1.056,43	-61,16
Rodfrugter til fabrik	96,73	50,82	-45,91
Småplanteproduktion og planteskoleplanter	0,47	0,70	0,23
Særlige afgrødekoder i forbindelse med tilsagn eller miljøtiltag* , fx bestøverbrak	276,05	649,42	373,37
Trækulturer	143,58	107,66	-35,92
Udyrkede arealer* , fx slåningsbrak, vildtagre	229,37	657,01	427,64
Vintersæd til modenhed	2.320,40	2.510,93	190,53
Vårsæd til modenhed	2.901,36	2.537,17	-364,19
Øvrige afgrøder	20,74	36,51	15,77
Øvrige (taget ud af omdrift, ikke oplyst afgrøde og ikke støtteberettiget, tilføjet natur som eks. tange)	14,56	140,50	125,94
Arealer på øerne i alt	12.427,30	12.319,91	-107,42

* Hovedsageligt ikke-produktive arealer, der kan opnå div. tilskud, herunder ø-støtte.

Kilde: Landbrugsstyrelsen 2024, egne beregninger

Note: Alle ha søgt i CPR-nr. er udeladt af denne tabel, hvilket betyder, at enkelte CPR-ansøgere på de enkelte øer kan have betydning for udviklingen i andelen.

Ændringer i regler vedr. brak og ny arealfond

En af de faktorer som har påvirket afgrødesammensætningen på øerne, er at det i 2023 – som led i den danske CAP-plan² – blev et krav at hver ansøger havde 4% af omdriftsarealet udlagt med ikke-produktive arealer og/eller elementer – i daglig tale udyrkede arealer, primært brak. Derudover blev det muligt via en såkaldt bio-ordning (bioordningen biodiversitet og bæredygtighed som kan søges som supplement til grundbetalingen) at søge om ekstra tilskud hvis ansøger hævede mængden af ikke-produktive arealer og/eller elementer til minimum 7%. Tilskuddet målrettet de ekstra hektar blev i 2023 på 3.016,92 kr./ha udover grundbetaling og evt. ø-støtte³, og gjorde det således muligt at modtage samlet 5.515,72 kr./ha på op til næsten halvdelen af det ansøgte areal.

Til 2024-ansøgningen var der ændret på tilskuddet til ekstra brak, således bestøverbrak (her er der krav til blomsterarter) gav et ekstra tilskud på 1.500 kr./ha. Samlet set er det i 2024 muligt at modtage lidt over 6.500 kr./ha i tilskud for bestøverbrak, inkl. ø-støtte.

I skrivende stund er det i EU vedtaget at afskaffe 4%-kravet til ansøgningerne i 2025 og i stedet lægge det under en frivillig bio-ordning. Den danske regering er i gang med at undersøge om kravet kan bevares på nationalt plan – som krav, og altså ikke frivilligt.

Samtidig skal det nævnes at den grønne trepartsaftale der blev præsenteret i slutningen af juni, lægger op til at tage 250.000 ha jord ud af landbrugsdrift og rejse skov i stedet, og derudover udtage 140.000 ha lavbundsjord. Der skal afsættes 40 mia. kr., som skal understøtte tiltagene, og derudover også bruges til strategisk opkøb af jord i de vandoplande, hvor der er de største udfordringer med at nå indsatsbehovet. Idet trepartsaftalen ikke er udmøntet, er det for tidligt at estimere, hvorledes den vil påvirke landbruget og landskabet på småøerne, men det må forventes, at den vil få betydelig indflydelse, muligvis med lokale forskelle på tværs af øerne.

Baseret på aktuelle observationer og beretninger fra flere øer er der en forventning om, at andelen af brak, herunder også bestøverbrak, vil være stigende – på nogle øer væsentlig stigende – når data for 2024 kan opgøres.

*Dataopdateringen er udarbejdet af
Mathilde Kragh Hare (cand. polit/økonom) og
Hermann Hare (cand. agro/agronom)*

² Common Agricultural Policy, Den fælles landbrugspolitik for 2023-2027 i EU

³ Grundbetaling på 1.998,80 kr./ha og ø-støtte på 500 kr./ha (op til 100 ha) <https://lbst.dk/alle-nyheder/nyheder/2023/dec/se-de-endelige-tilskudssatser-til-grundbetaling-og-bio-ordninger-i-2023>